

Temanotat

Somalia: Sikkerhet og konflikt i sør

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet, Utlendingsnemnda og Justis- og politidepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver.

Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

Opplysningene som blir lagt fram i rapportene og temanotatene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos rapporter og temanotater er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som rapportene omhandler.

© Landinfo 2010

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgaten 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

Fax: 23 30 90 00

E-post: mail@landinfo.no

www.landinfo.no

Temanotat **Somalia: Sikkerhet og konflikt i sør**

SUMMARY

The general security situation in Somalia remains volatile. The Transitional Federal Government still has limited control, and large parts of south and central Somalia are controlled by al-Shabaab and other Islamist groups. Since May 2009, there have been periods of heavy fighting between insurgents and government troops supported by the AMISOM. The number of civilians killed is unclear, but since the beginning of 2007 until September 2008 an estimated 8000 Somalis were killed. Civilians are still being killed when caught in the crossfire between the insurgents and government forces. While the Somali people continues to face mainly localized conflict, the humanitarian situation remains a huge challenge for a large number of people. According to the UN, 1.3 million Somalis are still internally displaced, and more than three million are in need of humanitarian assistance. Humanitarian aid agencies are still targeted and intimidated.

SAMMENDRAG

Sikkerhetssituasjonen i deler av Sør-Somalia er fortsatt vanskelig. Overgangsmyndighetene har begrenset kontroll, og store deler av det sørlige Somalia kontrolleres av al-Shabaab og andre militante islamistiske grupper. Siden mai 2009 har det vært jevnlig sammenstøt mellom overgangsmyndighetene støttet av AMISOM og opprørere. Sivilbefolkningen i de berørte områdene rammes av kryssilden mellom partene, men det er vanskelig å få sikre tall på drepte. Det er imidlertid anslått at ca. 8000 somaliere mistet livet fra tidlig i 2007 til september 2008 på grunn av konflikten.

Den humanitære situasjonen i store deler av landet er fortsatt vanskelig, og ifølge FN er ca. 1,3 millioner somaliere internt fordrevne. Man regner dessuten med at mer enn tre millioner mennesker har behov for matvarehjelp. Internasjonale hjelpeorganisasjoner utestenges og trues, og handlingsrommet deres er derfor sterkt begrenset.

INNHold

1. Innledning	5
2. Den generelle politiske og sikkerhetsmessige situasjonen.....	5
3. Overgrep mot sivile og rapportering av menneskerettighetskrenkelser	8
4. Myndighetsutøvelse.....	10
4.1 Politi- og ordensmakt	11
5. Bevegelsesfrihet	12
6. Hvor har internasjonale organisasjoner tilgang?	13
7. Situasjonen i Mogadishu	14
7.1 Situasjonen i Mogadishu 2007-2009	14
7.2 Dagens situasjon i Mogadishu.....	15
7.3 Sivile tap i Mogadishu.....	17
8. Situasjonen i Sør-Somalia utenom Mogadishu	17
8.1 Mudug/Galmudug.....	18
8.2 Galgaduud.....	18
8.3 Hiraan	19
8.4 Bay og Bakool	19
8.5 Nedre Shabeelle, inkludert Afgoye-korridoren	19
8.6 Gedo- og Juba-regionene.....	20
9. Kart	21
10. Referanser.....	23

1. INNLEDNING

Dette temanotatet har fokus på sikkerhetsmessige forhold i Sør-Somalia, med hovedvekt på situasjonen i Mogadishu. Situasjonen i Sør-Somalia og særlig hovedstaden Mogadishu er imidlertid ustabil og maktforholdene i fylker, distrikter og bydeler kan skifte i løpet av få dager. Informasjonen og analysene i dette notatet som er knyttet til områdekontroll kan derfor være uaktuelle i løpet av kort tid.

For å kunne tegne et balansert og representativt bilde av de aktuelle problemstillingene, er informasjonen i temanotatet bygget på hentet fra ulike kilder. Dels er notatet basert på offentlig tilgjengelige informasjon i form av publikasjoner, trykte og nettpubliserte, og dels på intervjuer med representanter for FN-organisasjoner, internasjonale organisasjoner, somaliske organisasjoner og somaliske ressurspersoner i Nairobi, og somaliske flyktninger i Dadaab-leirene i Kenya i mars 2010. Alle våre samtalepartnere ble gjort kjent med at opplysningene ville bli offentliggjort. Det fikk Landinfo samtykke til, men de fleste ønsket ikke å bli sitert med navn eller funksjon. Etter avtale med disse refereres de til i anonymisert form. For å unngå gjenkjennelse er de også utelatt fra referanselisten.

Landinfo vil takke utlendingsattaché Dag Petterson og staben ved Norges ambassade i Nairobi for verdifull hjelp med å identifisere gode møtepartnere og med å tilrettelegge Landinfos opphold.

2. DEN GENERELLE POLITISKE OG SIKKERHETSMESSIGE SITUASJONEN

Uforutsigbarhet og syklisk konflikt har preget Sør-Somalia gjennom en årrekke, og den politiske og militære situasjonen er, ifølge velorienterte observatører, fortsatt svært sammensatt (intervjuer i Nairobi, mars 2009 og mars 2010). Store deler av Sør-Somalia kontrolleres i dag av al-Shabaab og andre militante islamistiske grupper i opposisjon til myndighetene.¹ Siden mai 2009 har flere bydeler i Mogadishu vært åsted for beskytning og granatnedslag, og trefninger mellom islamister og regjeringssoldater støttet av AMISOM-styrken. Regjeringsstyrkene og AMISOM kontrollerer havnen, den internasjonale flyplassen og veien fra flyplassen til Villa Somalia (UN Security Council 2010).² På tross av en viss stabilisering i deler av landet, er sivilbefolkningen fortsatt utsatt for vilkårlig vold, om enn i mindre omfang enn tidligere.

¹ Frykt er en viktig forklaring på Shabaabs kontroll i det sørlige Somalia. Gruppen kontrollerer i stor grad bare viktige knutepunkt (*accesspoints*) i Somalia, og grupper som har utfordret Shabaab, som Ras Kamboni og Hizb ul-Islam, er nærmest nøytralisert.

²AMISOM er den fredsbevarende styrken fra den afrikanske unionen. Per i dag er 6120 soldater i denne styrken stasjonert i Mogadishu. Fullt bemannet skal styrken ha ca. 8000 soldater. Hovedfokuset er å beskytte presidenten og overgangsmyndighetene/-institusjonene.

Toneangivende observatører er samstemte i at situasjonen er skjør, og at de islamistiske grupperingene har både vilje og evne til å fortsette sin kamp. Overgangsregjeringen er svak, og ville etter alt å dømme ikke overlevd uten AMISOMs tilstedeværelse.³ Samtlige internasjonale og somaliske ressurspersoner Landinfo møtte i Nairobi i mars 2010 støttet opp under disse vurderingene. De væpnede motstandsgruppene er slagkraftige, men al-Shabaab har opplevd flere militære nederlag, og det er også interne motsetninger og splittelser innenfor og mellom opprørsgruppene (International Crisis Group 2010).⁴ Kamper mellom Shabaab og Hizb-ul Islam har forekommet både i Nedre Juba og Nedre Shabeelle. FNs spesialrapportør for menneskerettigheter i Somalia peker, i likhet med andre internasjonale observatører, også på at konflikten gradvis er blitt både internasjonalsert og profesjonalisert (UNHRC 2010):

[...] international jihad elements in Somalia are being linked to the Al-Huti insurrection in Yemen and the Al-Quds Brigade of Palestine; and jihad is being used as a political tool and the Al-Shabaab operations are being professionalized. Their operations are now planned well in advance and implemented with greater precision and brutality. Such professionalism was not present in 2008.

Utenlandske jihadister fra blant annet Afghanistan, Pakistan og Tsjetsjenia deltar i Shabaab. Ulike kilder hevder at det dreier seg om 300-400 personer (internasjonal kilde, intervju i Nairobi i mars 2009). Andre kilder antyder noen tusen utenlandske soldater. Ifølge flere observatører styres de enkelte Shabaab-grupperingene av disse utenlandske jihadistene, som etter alt å dømme verken ønsker dialog med myndighetene eller fred (internasjonal kilde i Nairobi, e-post 3. juni 2009).

Islamistenes framferd og ideologi møtes med økende motvilje i den somaliske befolkningen, som gjennomgående er mer moderat og tolerant i sin praktisering av islam. Også på slagmarken har islamistene møtt motstand. Shabaab tapte i konvensjonelle slag med AMISOM i 2009, og gikk tilbake til "hit and run"-taktikk i Mogadishu. Ingen av partene er imidlertid i stand til å få et militært overtak. Regjeringshæren sliter med manglende samordning i kommando- og kontrollstrukturen. Det hindrer TFG (Transitional Federal Government) i å få militært overtak og beholde erobret territorium. Selv om frykt og mistillit preger manges holdninger til Shabaab, får de også støtte fra flere hold. De har en viss tilslutning blant *jareer*-befolkningen i Nedre Shabeelle, og de sikrer sin posisjon gjennom lokale allianser og splitt og hersk-teknikk. Hver tredje måned byttes eksempelvis administrasjonen i fylkene de kontrollerer, klantilhørighet er underordnet og ingen skal sitte lenge nok i posisjon til å knytte for sterke bånd med lokalbefolkningen (intervjuer i Nairobi, mars 2010).

³ Hassan Dahir Aweys, lederen av ARS-Asmara fraksjonen og motstander av overgangsregjeringen, returnerte til Mogadishu 22. april 2009 etter to år i eksil. Han har vært i flere møter med sin subklan Hawiye-Habr Gidir-Ayr, som skal ha meddelt ham at han ikke får deres støtte med mindre han slutter seg til fredsprosessen. Ifølge somaliske kilder talte Aweys i flere moskeer, og skal ha søkt å danne en parallell regjering og et parallelt parlament. Hans retur til Mogadishu innledet imidlertid en ny fase med problemer.

⁴ De interne konfliktene i Shabaab går hovedsakelig på nasjonale versus globale målsettinger for krigføringen. Det er grunn til å tro at særlig de utenlandske elementene i Shabaab ønsker å intensivere det globale fokuset.

Sikkerhetssituasjonen både forsinker og begrenser arbeidsmulighetene for de internasjonale hjelpeorganisasjonene, og ytringsfriheten er under press. Journalister rammes, og siden januar 2007 er mer enn et titalls somaliske journalister drept (NUSOJ 2010).

Politiske, sikkerhetsmessige og humanitære forhold henger svært tett sammen i Somalia, som i de fleste andre konfliktrammede områder. Humanitære aktører får ikke tilgang på bakken uten en relativt tilfredsstillende sikkerhetssituasjon, og ifølge FNs koordineringsenhet for humanitær bistand OCHA har anslagsvis 3,2 millioner somaliere behov for humanitær bistand. Dette innebærer at 30-40 % av befolkningen har behov for assistanse, en andel som er relativt uendret siden 2008 (intervjuer i Nairobi, mars 2010).

Ernæringssituasjonen forventes å bli bedre i løpet av året på grunn av gode avlinger hittil. Matvaresikkerheten er imidlertid fortsatt dårlig, særlig for de fattigste innbyggerne i byene og internt fordrevne. Matvareprisene er fortsatt høye, kjøpekraften ble noe redusert første halvår i sør, med unntak av hovedstaden, mens prisen på korn og importerte varer er uendret siden årsskiftet (FSNAU 2010a, 2010b, 2010d). Prisøkninger følger imidlertid i kjølvannet av perioder med mer intensiv konflikt, og prisene på enkelte basisvarer i Mogadishu økte med nesten 30 % i begynnelsen av august 2010 (IRIN 2010). Tilgang på rent drikkevann er fortsatt et betydelig problem, men rikelig nedbør har begrenset behovet for vannkjøring til lokalsamfunn som tidligere var tørkerammet. Underernæringsnivåene, særlig blant internt fordrevne, er fortsatt høye i enkelte områder.

Kursfallet til den somaliske shillingen i 2007 hadde dramatiske konsekvenser for befolkningens levekår – valutaens verdi falt med mer enn 140 % på mindre enn ett år. Valutaen synes nå å ha stabilisert seg.⁵

De fleste somaliere er avhengige av månedlige pengeoverføringer fra slektninger i utlandet for å få endene til å møtes (intervju i Nairobi med internasjonal organisasjon, 23.mars 2009). Den internasjonale finanskrisen satte sine spor også her, og i 2009 antok man at overføringene var redusert med 25 % (internasjonal kilde i Nairobi, e-post 5. juni 2009).

Dagliglivet for folk flest er sammensatt. Anslag viser at 80 % av befolkningen har mobiltelefoner. Elektrisitetsforsyningen fungerer i byene (for dem som kan betale), og forretningslivet er til dels blomstrende. 23 % av innbyggerne i Mogadishu er på Internett daglig. Radiostasjoner sender lokalt på FM-båndet, blant annet har den TFG-driftede stasjonen Radio Mogadishu sendinger 18 timer i døgnet, og folk lytter på radio, selv om Shabaab har truet, stengt eller lagt begrensninger på driften av mange stasjoner (NUSOJ 2010, Abdi 2010, VOA 2010 og intervjuer i Nairobi 18. mars 2010).

De fattigste innbyggerne i byene og internt fordrevne rammes hardere enn folk på landsbygda, for på landsbygda kan mange tross alt produsere egen mat. I byene er man henvist til matkøer og almisser hvis man ikke har arbeid, og klantilhørigheten

⁵ Det har imidlertid vært en forsiktig oppgang. Fra oktober 2008 økte shillingens verdi med 3 % fra 35 225 SoSh per dollar til 34 067 SoSh per dollar i desember 2008. Fra desember 2008 til februar 2009 økte verdien ytterligere til ca. 28 000 SoSh per dollar, og per juni 2010 var det en nedgang til ca. 32 000 (FSNAU 2010d). Det er visse regionale variasjoner, og den oppgitte kursen er fra Mogadishu.

bestemmer ofte om man får arbeid. Administrasjonen i Mogadishu styres av Hawiyeklanen Abgal som er i majoritet i byen, men også Hawiyeklanene Murusade og Haber Gedir er representert, sammen med ulike andre klaner. Tilhørighet og bånd til klaner som har fotfeste innen handel og annen virksomhet gir muligheter som for eksempel mange internt fordrevne ikke har. De fattigste må nedprioritere skolegang for barna, og fordi vann og elektrisitet også koster penger, er de, i likhet med internt fordrevne, henvist til skoletilbud og annen bistand i regi av veldedige organisasjoner.

På spørsmål om levekårene for internt fordrevne fra for eksempel Mogadishu som søker tilflukt i de tradisjonelle klanområdene, forklarte en sentral internasjonal kilde i møte med Landinfo i Nairobi (intervju 23. mars 2009) at ressursene i de fleste lokalsamfunn er strukket til smertegrensen. Klanmedlemmene (*diya*-gruppen) vil imidlertid så langt som mulig dele de knappe ressursene de har. Internt fordrevne uten klanbasis i oppholdsområdet mangler dette sikkerhetsnett, og er dermed i en vanskeligere situasjon. Dette ble bekreftet av somaliske ressurspersoner i samtaler med Landinfo i mars 2010.

På spørsmål om hva som eventuelt særpreger situasjonen i Sør-Somalia sammenlignet med andre konfliktrammede områder eller land, som for eksempel Afghanistan, forklarte en representant for en velorientert internasjonal organisasjon i møte med Landinfo i mars 2009 at Somalia skiller seg fra andre konfliktområder ved at krisen har pågått i nesten to tiår. Landet har i denne perioden ikke hatt fungerende sentralmyndigheter, og stadig tilbakevendende lokale konflikter har hindret gjenoppbygging og utvikling. Den vedvarende vanskelige sikkerhetssituasjonen begrenser handlingsrommet til de internasjonale hjelpeorganisasjonene. Denne kilden sammenfattet situasjonen i Somalia som "unik, sammensatt og varig", og den FN-oppnevnte spesialrapportøren for menneskerettigheter beskriver det internasjonale samfunnets engasjement for å finne løsninger i Somalia som førstehjelp, i motsetning til andre konfliktområder, hvor innsatsen er langt mer omfattende og varig (UNHRC 2010, s 26).

Antallet sivile som er fordrevet på grunn av konflikten er imidlertid usikkert, særlig gjelder dette antallet som oppholder seg i den såkalte Afgoye-korridoren (se del 4.2 og 4.3 nedenfor). Totalt er det ifølge FN ca. 1,3 millioner internt fordrevne i hele Somalia.

3. OVERGREP MOT SIVILE OG RAPPORTERING AV MENNESKERETTIGHETSKRENKELSER

Til tross for at tilgangen på informasjon og overvåkingen av menneskerettighets-situasjonen i Somalia har endret seg i positiv retning de senere årene, er fraværet av internasjonale observatører med hovedansvar for systematisk overvåking av menneskerettighetskrænkelser fortsatt et problem. Dette har blitt understreket av blant annet den FN-oppnevnte ekspertten på menneskerettigheter i Somalia (UNHRC 2009):

Monitoring the human rights situation in south and central Somalia remains very difficult because of the serious constraints to gathering information

owing to security conditions. The independent expert was himself unable to visit the region. Nevertheless, major human rights concerns have been documented and the independent expert remains deeply concerned at the deterioration of the situation.

De lokale menneskerettighetsorganisasjonene publiserer ikke detaljerte rapporter på internett av frykt for egen sikkerhet. Menneskerettighetsorganisasjonen Elman, som er basert i Mogadishu, publiserer for eksempel kun generelle rapporteringer og henvisninger til somaliske nyhetsmeldinger på sin nettside.⁶ Formidlingen av informasjon skjer derfor hovedsakelig via andre kanaler til representantene for det internasjonale samfunnet (intervju med internasjonal organisasjon i Nairobi, 30. mars 2009).

Landinfo har derfor drøftet spørsmål knyttet til lokale organisasjoners objektivitet med ulike internasjonale og somaliske ressurspersoner gjentatte ganger i Nairobi, senest i mars 2010. Samtlige påpeker at både menneskerettighetsgrupper og andre frivillige organisasjoner i stor grad gjenspeiler det somaliske samfunnet, hvor klanlojalitet er et viktig element. Negative holdninger og manglende forståelse for minoritetsgruppene og deres situasjon – selv i områder hvor de utgjør en stor del av lokalsamfunnet – kan derfor bidra til at overgrep mot disse gruppene i liten grad blir gjenstand for oppmerksomhet fra storsamfunnets side og videreformidlet til utenlandske observatører.

Et annet viktig moment er at informasjons- og nyhetsformidling er politisert og konkurranse blant mange frivillige organisasjoner om midler fra internasjonale givere, er også faktorer som kan farge situasjonsbeskrivelsene. Ifølge en internasjonal observatør med journalistbakgrunn er rapportene utenverdenen får ofte basert på *ett* synspunkt, og i områder hvor Shabaab har kontroll, kan journalister være redde for å rapportere fordi Somalia er et så gjennomsliktig samfunn (intervju i Nairobi, 18. mars 2010). Det somaliske journalistforbundet peker også på at det er mange områder i sør hvor journalister ikke våger å reise inn (NUSOJ 2010). Det er derfor vanskelig å få et fullstendig, objektivt bilde av hva som foregår i Sør-Somalia.

På spørsmål om hvor omfattende overgrepene mot sivilbefolkningen er, mente samtlige av Landinfos samtalepartnere i Nairobi senest i mars 2010 at overgrep og drap fortsatt forekommer, men mer sporadisk enn tidligere. Det rapporteres om færre snikmord på politiske motstandere og ressurspersoner, og færre kidnappinger. Nedgangen kan skyldes endringer i taktikk, men kan også være et resultat av at folk er blitt mer påpasselige. Imidlertid kunne ingen av kildene konkret tallfeste omfanget, men de aller fleste somaliske og internasjonale ressurspersonene Landinfo har møtt de senere årene mener at hendelser av større betydning gjennomgående vidererapporteres til det internasjonale miljøet som følger utviklingen i Somalia.

Sivile drepes og skades fordi de kommer i kryssilden mellom stridende parter. Vilkaarlige fengslinger og trakassering av sivile i myndighetskontrollerte områder forekommer, men omfanget er langt mer begrenset enn i 2007-2008. Imidlertid er ingen av medlemmene av de ulike politistyrkene og sikkerhetsstyrkene som arresterte, trakasserte og mishandlet sivile i 2007-2008 stilt til ansvar for sine

⁶ Nettadressen til Elman er <http://www.elmanpeace.org>.

handlinger, og de er fortsatt i tjeneste (intervju med somalisk ressursperson i Nairobi, 26. mars 2009).

Både internasjonale og somaliske ressurspersoner påpeker at kriminaliteten er redusert i områdene Shabaab og Hizb ul-Islam kontrollerer. Disse gruppene har begrenset folkelig oppslutning, men strenge straffereaksjoner skaper frykt og virker avskrekkende. Menneskerettighetsorganisasjonen Human Rights Watch (HRW) viser for øvrig i sin rapport *Harsh war, harsh peace* til at Shabaab, utover aksjoner som omtales i media, også står bak en rekke drapstrusler og drap som har fått svært begrenset publisitet (HRW 2010, s. 45).

Shabaab driver dessuten et effektivt overvåkings- og etterretningssystem, og konsekvensene av spionasje og samarbeid med Shabaabs motstandere kan være fatale (intervju med somalisk ressursperson i Nairobi, 26.mars 2009; intervjuer med ulike somaliske og internasjonale ressurspersoner i Nairobi, mars 2010; Garowe Online 2010b).

Majoriteten av de mannlige nyankomne somaliske flyktingene Landinfo samtalte med i Dadaab-leirene i mars 2010, opplyste at hovedårsaken til at de forlot hjemlandet var frykt for press til å la seg rekruttere til Shabaab. Flere nevnte i tillegg krigstretthet og behov for helsetjenester for medfølgende familiemedlemmer eller seg selv. Blant kvinnene var restriksjonene i klesdrakt som Shabaab påla dem en viktig årsak. Nesten alle hadde slektninger eller naboer som var drept eller såret på grunn av konflikt de senere årene.

4. MYNDIGHETSUTØVELSE

FNs Høykommissær for menneskerettigheter uttalte følgende i august 2008 (OHCHR 2008, s. 8):

The TFIs [Transitional Federal Institutions], which suffer from a severe lack of capacity and also often from internal political tensions, have so far failed to promote law and order. The administration of justice system is practically non-functional, and elders are presently de facto in charge of justice by applying traditional practices, including compensation, mostly for less serious offences, as they will have no influence on ensuring accountability for serious crimes. In this sense there is an absolute culture of impunity.

Denne situasjonen har i liten grad endret seg, og dårlig koordinering, manglende tillit og dårlig kommunikasjon skaper problemer.⁷ Flere regjeringsskriser og nytnevnelser har avløst hverandre de senere årene (Horseed Media 2010).

En analyse av sikkerhetssektoren i Somalia som ble gjennomført i 2009 viser store svakheter på alle nivå innen hele justis- og sikkerhetssektoren, og myndighetene har heller ikke lyktes i å etablere og levere grunnleggende tjenester til befolkningen.

⁷ TFG er sammensatt av politikere, krigsherrer, hjemvendte fra diasporaen og representanter fra det sivile samfunnet. I 2009 dannet de en koalisjon med politikere, islamister, diaspora og representanter fra det sivile samfunnet som tilhørte ARS (Alliance for the Re-liberation of Somalia).

Skatteinnkrevningssystemet er dysfunksjonelt, regjeringsadministrasjonen har knapt nok et budsjett og de fleste ansatte lønnes ikke. Store deler av den infrastrukturen som er nødvendig for at statlige institusjoner skal kunne fungere er enten ikke-eksisterende eller helt rudimentær (UNPOS 2010).⁸ Utviklingsbistand administreres hovedsakelig av giverorganisasjoner og sosiale tjenester ytes av frivillige lokale organisasjoner som støttes økonomisk av den somaliske diasporaen, og muslimske veldedighetsorganisasjoner, som blant annet sørger for skole- og helsetilbud.

Arbeidet med opprettelsen av en somalisk hær går langsomt. Flere observatører og representanter for ulike internasjonale organisasjoner som Landinfo møtte i Nairobi i mars 2009 påpekte at manglende samordning av styrkene bidrar til en lite slagkraftig hær. Dette har ikke bedret seg i vesentlig grad, og vises tydelig i myndighetenes manglende evne til å beholde og befeste posisjonen sin i områder de erobrer.

Soldatene som er stasjonert i deler av Mogadishu mangler fortsatt grunnleggende ting som uniformer, kommunikasjonsutstyr, transport og mat, og lønn blir bare utbetalt sporadisk eller uteblir helt. Per november 2009 rapporterte regjeringen om ca. 3000 registrerte soldater. I tillegg er det ytterligere ca. 6000 soldater som ikke er under TFGs direkte kommando og kontroll (de lønnes heller ikke via de internasjonale støtteordningene). Dessuten finnes det en rekke uavhengige militsmedlemmer som er lojale til overgangsmyndighetene, men utenfor myndighetenes kontroll.⁹

4.1 POLITI- OG ORDENSMAKT

FNs utviklingsprogram UNDP er blant annet involvert i arbeidet med det såkalte ROLS-programmet,¹⁰ som har utdannet dommere til Høyesterett og bidratt til etableringen av flere regionale domstoler. Gjennom dette programmet gis det også gratis juridisk assistanse via lokale NGOer og rettshjelpsklinikker. Disse prosjektene samarbeider for øvrig med de tradisjonelle konfliktløserne i lokalsamfunnene.

Erfaringen med tiltakene er imidlertid blandet. Dommerne er redde og møter ikke på arbeid, det er dessuten vanskelig å overvåke rettsforhandlingene og virksomheten ved domstolene. Prosjektet med juridisk assistanse/advokathjelp har vært vellykket i Nord-Somalia, og ifølge UNDP (intervju i Nairobi, juni 2008) er det visse positive

⁸ I 2009 var det kun 18 ansatte som ble lønnet av det internasjonale samfunnet i hvert av departementene (intervju med internasjonal organisasjon i Nairobi, 23.mars 2009).

⁹ Etter avtalen med Ahl al-Sunna wal-Jama'a i juni 2009 antas ytterligere ca. 3000 soldater fra denne væpnede gruppen å være i Mogadishu til støtte for TFG.

¹⁰ Rule of Law and Security Programme (ROLS) ble etablert i 2002 i samarbeid mellom ulike FN-organisasjoner, giverland og somaliske myndigheter. Målsetningene for programmet er å rehabilitere og styrke rettsvesenet, etablere en profesjonell politistyrke, styrke forståelsen for menneskerettighetene, støtte myndighetene i deres arbeid med å demobilisere og avvæpne militser, bevisstgjøre befolkningene rundt behovet for kontroll med små håndvåpen, og styrke de nasjonale mineryddingsaktivitetene. De såkalte Police Advisory Committees (PAC) spiller en positiv rolle. Disse komiteene ble etablert for å sikre at innsatte i Benadir-regionen ble behandlet i tråd med internasjonale menneskerettighetsstandarder. De rapporterer månedlig om situasjonen, og i løpet av perioden september 2007 til april 2008 ble 12 politistasjoner, sentralfengslet og CIDs forvaringsssenter i Mogadishu jevnlig besøkt. I perioden juni-desember 2007 ble 1800 av 5000-6600 innsatte i de seksten politistasjonene i Mogadishu løslatt. I april 2008 var det 1378 innsatte i disse forvaringsstedene. Av disse var 162 kvinner og 65 mindreårige. Mange av de mindreårige var i forvaring etter ønske fra foreldrene.

utviklingstrekk også i sør. Svakheterne i rettssektoren er imidlertid store.¹¹ En analyse av sikkerhetssektoren gjort i 2009 viste at høyesterettsdommerne ikke var utnevnt og riksadvokatembedet ubesatt.¹² Denne situasjonen er ikke endret. Rettshåndhevelse i Mogadishu utøves av politi, militser og nabolagsgrupper.¹³ Tradisjonell patruljering skjer bare sporadisk, åstedsgranskinger og analyse av bevismateriale i straffesaker er nærmest ikke-eksisterende. Rapportering og registrering av anmeldelser skjer på ad hoc-basis, og standardiserte skjemaer finnes ikke. Påtale av ikke-terrorrelaterte saker skjer svært sjelden. Det viser seg dessuten at fanger tidvis løslates etter påtrykk og trusler fra fangens klan.

Det er i dag ca. 5000 politimenn, majoriteten er stasjonert i og omkring Mogadishu (tallene varierer blant annet fordi en del hopper av), men som flere av Landinfos samtalepartnere i Nairobi i mars 2010 sa: ”alle vil trene dem, men ingen vil lønne dem”. Lønninger som uteblir gjennom måneder svekker lojaliteten og innsatsviljen, og mange velger å slutte seg til Shabaab, som lønner sine menn regelmessig. På spørsmål om befolkningen anmelder straffbare forhold, ga flere internasjonale observatører uttrykk for at folk flest henvender seg til sin klan eller til sharia-domstolene, ikke til politiet (intervjuer i Nairobi 18. mars 2010). Tilliten til politiet og militæret er heller ikke stor – hvordan kan man stole på dagens politi som var gårsdagens milits? Dessuten kan verken politi eller AMISOM hjelpe personer med behov for beskyttelse hvis de trues eller angripes av eksempelvis Shabaab (intervjuer i Nairobi, mars 2010).

5. BEVEGELSESFRIHET

Bevegelsesfriheten i Sør-Somalia er forbedret siden januar 2009,¹⁴ og hovedinntrykket er at befolkningen kan reise relativt uhindret, både i myndighetskontrollerte områder og i områdene som kontrolleres av andre grupper (intervjuer i Nairobi i mars 2009 og mars 2010). Dette gjelder selv om både Shabaab og TFG har gjeninnført en del kontrollposter hovedsakelig ved hovedinnfartsårene til byene for å innkreve avgifter og for å kontrollere reisende (intervjuer i Nairobi, mars 2010). Flere nyankomne somaliske flyktninger i Dadaab-leirene forklarte i samtaler med Landinfo i mars 2010 at de ikke hadde lidd overlast ved de mange Shabaabkontrollerte veisperringene i Nedre Juba.

¹¹ Åtte distriktsdomstoler fungerte per november 2009 i de TFG-kontrollerte bydelene, og rundt 24 dommere, hvorav halvparten er advokater, håndterer sivile saker og mindre alvorlige straffesaker.

¹² Rapporten (som ikke er publisert) er et samarbeidsprosjekt mellom FN, USA, somaliske myndigheter AU og EU. FNs generalsekretær henviser også til den i en utgave av sin jevnlig rapportering til Sikkerhetsrådet, se UN Security Council 2010, s. 12.

¹³ Disse uformelle politigruppene tilhører forretningsfolk, sharia-domstoler og andre.

¹⁴ Mens det i perioden februar til mars 2008 var ca. 400 veisperringe i det sørlige og sentrale Somalia, var det kun to mellom Mogadishu og den kenyanske grensen i mars 2009. Nedgangen i antall veisperringe påvirket blant annet transportkostnadene, som på strekningen Mogadishu-Baidoa i Bay-regionen ble redusert med 60 % i løpet av kort tid (intervju i Nairobi 24. mars 2009).

Fjerningen av veisperringer har hatt en positiv effekt på kriminaliteten, fordi det innebærer en slutt på voldtekter og ran, som tidligere forekom hyppig på disse stedene. En velorientert somalisk ressursperson påpekte i møte med Landinfo i mars 2009 at reisende uansett undersøker forholdene i forkant, både langs reiseruten og på reisemålet, for å unngå konflikter og å møte grupper de kan ha noe utestående med. På tross av bedre sikkerhet, hemmer restriksjonene Shabaab pålegger kvinner deres bevegelsesfrihet. Det får også konsekvenser for familiene deres, som ofte er avhengig av inntekten kvinnene har fra handelsvirksomhet (intervjuer med somaliske og internasjonale ressurspersoner i Nairobi, mars 2009).

6. HVOR HAR INTERNASJONALE ORGANISASJONER TILGANG?

Internasjonale organisasjoner har i økende grad vært mål for voldelige angrep siden 2008, og det er i dag kun et fåtall internasjonale representanter inne i Sør-Somalia, på grunn av sikkerhetsrisikoen (OCHA Somalia 2010; intervjuer i Nairobi, mars 2010). I likhet med FN og utenlandske ambassader drives virksomheten fra hovedkontorer i Nairobi, mens lokalansatte har ansvaret for arbeidet inne i Sør-Somalia.¹⁵ De fungerer som bindeledd til lokalsamfunnene, og for å unngå konflikter og anklager om forfordeling til enkelte klaner, må de lokalansatte ha samme klientilhørighet som befolkningen i prosjektområdene. FNs generalsekretær Ban Ki Moon har imidlertid besluttet at FN skal tilbake til Somalia. I første omgang gjelder det Somaliland og Puntland, men på lengre sikt også Mogadishu.

Hjelpearbeid i Somalia er også risikabelt for de lokalansatte. Det var anslagsvis 149 angrep på ulike frivillige organisasjoner i perioden januar til september 2008, mot kun to i 2007. I samme periode ble 26 hjelpearbeidere drept og 12 kidnappet. I 2009 ble åtte hjelpearbeidere drept, og i perioden januar til juni 2010 ble en hjelpearbeider drept (intervjuer med to internasjonale hjelpeorganisasjoner i Nairobi i mars 2009, OCHA 2010b, UNHRC 2010).

I Shabaab-kontrollerte områder har hjelpeorganisasjonene begrenset adgang, og i begynnelsen av august 2010 beordret Shabaab de internasjonale hjelpeorganisasjonene ADRA, World Vision og Diakonia ut, og hevdet at de drev misjonsvirksomhet (CNN 2010). Med disse tre organisasjonene ute av Shabaab-områdene, er det nå svært få internasjonale hjelpeorganisasjoner på plass i Sør-Somalia.

Verdens matvareprogram (WFP) besluttet i januar 2010 å suspendere virksomheten sin i Shabaab-kontrollerte områder.¹⁶ I Nedre Shabeelle, Bay, Bakool og Gedo har dette fått konsekvenser for befolkningen, fordi tilgangen til nødvendige matleveranser og annen bistand begrenses.

¹⁵ FN flyttet sin virksomhet til Nairobi allerede i 1993/94.

¹⁶ Årsaken til at matvarefondet trakk seg ut fra det sørlige Somalia var elleve betingelser som Shabaab stilte for fortsatt WFP-drift. Betingelsene var i strid med vedtatte prinsipper for humanitær bistand. Betingelsene inkluderte å si opp kvinnelige ansatte som arbeidet for WFP, forbud mot kjøp av matvarer fra andre enn somaliske produsenter og forbud mot bruk av FN-emblem.

Et kart utarbeidet av FN-organisasjonen OCHA (se kapittel 9) angir ikke direkte hvor hjelpeorganisasjonene arbeider, men gir en oversikt over risikobildet. Svarte områder angir høy risiko og meget begrenset tilgang.

7. SITUASJONEN I MOGADISHU

7.1 SITUASJONEN I MOGADISHU 2007-2009

I juni 2008 ble forholdene i Mogadishu beskrevet av en rekke observatører som de verste siden borgerkrigen i 1991-92. Bydelene Karaan og Medina var overbefolket fordi mange innbyggere som tidligere bodde i andre bydeler slo seg ned der. Etter den etiopiske tilbaketrekkingen i januar 2009, og dannelsen av samlingsregjeringen i februar 2009 som inkluderte deler av opposisjonen, gikk situasjonen inn i en fredligere fase. Veisperringene ble fjernet, og befolkningen fikk relativt stor bevegelsesfrihet. AMISOM overtok også kontrollen over de aller fleste politistasjonene i Mogadishu. Samtidig ble AMISOMs forlegninger og kontrollposter utsatt for hyppige angrep fra opprørere. Ved utgangen av april 2009 hadde over 60 000 internt fordrevne vendt tilbake til hovedstaden. Ifølge Landinfos samtalepartnere i Nairobi i mars 2009, var årsakene til tilbakevendingen sammensatte. Den positive politiske prosessen bidro til en viss stabilisering og ga mange håp. En del dro tilbake fordi forholdene der de oppholdt seg var vanskelige, mens andre så forretningsmuligheter.

7. mai 2009 brøt det ut harde kamper ut mellom regjeringsstyrkene og opprørsgruppene al-Shabaab og Hizb ul-Islam. Kampene var de kraftigste på flere måneder, og tusener forlot igjen hjemmene sine.¹⁷ De tre store sykehusene i Mogadishu, som støttes av den Internasjonale Røde Korskomiteen (ICRC) og Leger uten Grenser, rapporterte at de behandlet mange hundre sårede sivile, inkludert kvinner og barn.¹⁸ Områdene som ble hardest rammet var bydelene Yaaqshiid, Medina, Wardhiigleey og Hawl Wadaag.

FN anslo i 2008 at ca. 750 000, eller anslagsvis halvparten av hovedstadens innbyggere, forlot byen i 2007-2008 på grunn av den vanskelige sikkerhets-situasjonen.¹⁹ De som valgte å ikke forlate Mogadishu hadde, ifølge Landinfos

¹⁷ Anslagsvis halvparten av Mogadishus innbyggere tilhører Hawiyeklanen Abgal, og majoriteten av dem som ble værende i byen tilhører denne klanen. De er godt etablert både i byen og i naboregionen Midtre Shabeelle, hvor de har rettetmuligheter. Minoritetenes områder var, ifølge en velorientert observatør, rene spøkelsesområder, og antallet minoritetsgruppede medlemmer som oppholder seg i Mogadishu er ikke kjent (intervju i Nairobi, juni 2008).

¹⁸ Medina-sykehuset har ca. 150 sengeplasser. Flyktningshjelpen har gitt telt til sykehuset, men ikke alle sårede og syke får sengeplass innendørs. Pasienter oppholder seg derfor også utenfor sykehuset. Denne situasjonen er sammenlignbar med situasjonen i begynnelsen av 2007. Et privat (non-profit) selskap har satt inn sykebiler som transporterer til sykehuset. De har fått kjøre fritt i byen, og opposisjonen har respektert det (e-post, internasjonal kilde 5. juni 2009).

¹⁹ Ulike hjelpeorganisasjoner, deriblant Flyktningshjelpen, har imidlertid gjennomført ulike tiltak siden 2007/2008. Disse omfatter blant annet etablering av teltleire og skoler for internt fordrevne i Mogadishu, bygging av latriner, organisering av vannkjøring, rehabilitering av borehull og etablering av såkalte vannkiosker. Oppryddingsarbeid i flere bosetninger for internt fordrevne er utført gjennom mat for arbeid-prosjekter, og ca.

samtalepartnere i Nairobi i juni 2008, noe å tjene på konflikten – de var krigsherrer, klanledere, personer med forretningsinteresser og personer som ville passe på eiendommene sine. Det var imidlertid også mange som ikke hadde noe valg: som de fattigste, deriblant tidligere internt fordrevne,²⁰ som ikke hadde økonomiske muligheter til å reise. Mange av dem med forretningsinteresser pendlet for øvrig fram og tilbake fra Afgoye-korridoren, fordi det var for utrygt å oppholde seg permanent i Mogadishu. Terskelen for å reise fra byen var dessuten høy for mange. Tallene på internt fordrevne, både fra Mogadishu og på landsbasis generelt, er imidlertid usikre. Noen folketelling har ikke vært gjennomført i Somalia på over 30 år, og ingen vet derfor hvor mange innbyggere Mogadishu hadde før folk begynte å reise ut. Estimaten over internt fordrevne i Afgoye-korridoren er basert på satellittbilder av bosetninger, se del 8.5 nedenfor.

7.2 DAGENS SITUASJON I MOGADISHU

Forholdene i de ulike bydelene varierer, og det er forskjeller mellom den nordlige og sørlige delen av hovedstaden. Bydelene Hodan, Hawl Wadaag, Wardhingley, Yaqshiid, Bondheere, Shibis og Abdulaziz er hardest rammet av trefninger og angrep (Garowe Online 2010a, 2010c). AMISOM har i takt med stadige provokasjoner fra Shabaab tøyet mandatet sitt, og besvarer beskytningen med til tider fatale følger for sivile (intervjuer i Nairobi, mars 2010). Myndighetene kontrollerer kun en liten del av Mogadishu (se kart s. 20). Flere av Landinfos samtalepartnere i Nairobi i mars 2010 påpekte dessuten at begrepet kontroll er misvisende, det er snarere snakk om områder med fravær av væpnet opposisjon.

Bydelene Medina, Dharkenley, Hamar Weyne, Waaberi og Hamar Jabjab er i langt mindre grad rammet av konflikt, men er overbefolket, fordi folk fra de øvrige urolige bydelene har søkt tilflukt der (intervjuer i Nairobi, mars 2010). Hovedutfordringen i dag for de fleste i disse bydelene er manglende sysselsetting og muligheter til å forsørge familien, men dette er i stor grad et øyeblikksbilde som hurtig kan endres. En somalisk ressursperson eksemplifiserte uforutsigbarheten som preger situasjonen ved å vise til bydelen Karaan i nord. Bydelen var tidligere et relativt fredlig område, men er i dag nærmest skutt i filler. Innbyggerne har flyktet og slått seg ned i Afgoye-korridoren. En annen sentral somalisk ressursperson forklarte at bydelen Hodan er nærmest folketom, mange har også forlatt Abdulaziz og Shibis, og deler av bydelen Wardhingley er folketomme (intervju i Nairobi 16. mars 2010).

Bakara-markedet i bydelen Hawl Wadaag er senteret i den økonomiske virksomheten i Mogadishu. Dette er arbeidsplassen for mange av byens innbyggere, og stenger Bakara-markedet på grunn av granatnedslag, brann eller trefninger, rammes langt flere enn dem som jobber der til daglig. De aller fleste har mange å forsørge.

I de Shabaab-kontrollerte delene av byen hersker det relativt høy grad av lov og orden, men menneskerettighetsorganisasjoner og internasjonale hjelpeorganisasjoner overvåkes nøye i disse områdene, og man har derfor ikke full oversikt over

80 000 måltider distribueres daglig via 16 suppekjøkken i Mogadishu (intervju med Flyktninghjelpen i Nairobi, 25.mars 2009).

²⁰ Før konflikten brøt ut i januar 2007 regnet man med at det var ca. 400 000 internt fordrevne i Somalia. Ca. 250 000 av disse oppholdt seg i Mogadishu, og mange av dem ble fordrevet fra sine hjemområder i andre deler av landet under borgerkrigen i 1991-92.

forholdene for befolkningen. I 2009/2010 gjennomførte imidlertid et britisk meningsmålingsinstitutt en spørreundersøkelse blant 1000 innbyggere i 15 av de 16 bydelene i Mogadishu (Langer 2010).²¹ Majoriteten av de spurte ga uttrykk for at matvareusikkerhet og mangel på arbeid var de største utfordringene, fulgt av konflikt og manglende trygghet. Befolkningen er krigstrett, men støtten til TFG er fortsatt relativt høy. De interne konfliktene mellom regjering og parlament, og særlig president, parlamentspresident og statsminister, svekker imidlertid tilliten til regjeringen og politikerne. Meningsmålingen viste også at støtten til opposisjonen (al-Shabaab og andre grupper) er lav. Ulike observatører har for øvrig poengtert at økonomiske forhold er en sterk drivkraft i konflikten, og de innflytelsesrike private næringslivsaktørene i Mogadishu er ikke nødvendigvis tjent med statlig styring og kontroll (Childress 2010, Warsameh 2010).

Shabaab yter visse tjenester til befolkningen, men driver ikke noen systematisk utbygging av et hjelpeapparat. (Bevegelsen er dermed på ingen måte sammenlignbar med eksempelvis den palestinske organisasjonen Hamas i dens sosiale arbeid og drift av sykehus, barnehaver og skoler på Gaza-stripen.) I enkelte områder har Shabaab rehabilitert en del bygninger, og befolkningen er glad for den lov og orden bevegelsen sikrer, men restriksjonene som pålegges folk – og straffereaksjonene – skaper frykt. Elektrisitet finnes i de fleste bydelene, for de som kan betale. De fattigste, deriblant byens internt fordrevne, nyter ikke godt av slike tilbud. Vann må kjøpes. prisen er 10 000-15 000 somaliske shilling (rundt tre kroner) for en 20-30 liters vannkanne (Warsameh 2010). Klanbaserte grupper tilbyr disse tjenestene, og klanene bistår sine egne. Skoler er åpne, men Shabaab legger føringer på pensum i noen av områdene de kontrollerer.

Ifølge UNHCR (2010a) oppholder ca. 370 000 internt fordrevne seg i Mogadishu og ca. 360 000 i Afgoye-korridoren. Antallet i Afgoye-korridoren er betydelig nedjustert fra tidligere, da man opererte med tall i overkant av en halv million. Ifølge en velorientert internasjonal kilde Landinfo møtte i mars 2010, kan antallet internt fordrevne i Afgoye-korridoren være enda lavere enn 360 000 (intervju i Nairobi 16. mars 2010). Også andre har antydnet at internflyktingtallene i Somalia er inflaterte. Store mengder humanitær bistand som er kommet inn til internflyktinger uten kontroll fra det internasjonale samfunn kan derfor være basert på tall som somaliske grupper eller enkeltpersoner har profitert stort på, og har kunnet benytte i det politiske spillet.

FNs estimater er basert på satellittbilder, og feilmarginene kan være betydelige. Dessuten forekommer pendelmigrasjon, og det hevdes at mange hus er satt opp for å villedde hjelpeorganisasjonene (intervjuer i Nairobi, mars 2010).

Sammenlignet med situasjonen på begynnelsen av 1990-tallet, er dagens situasjon vanskeligere, både for befolkningen og dem som skal bistå befolkningen, ifølge enkelte velorienterte ressurspersoner (intervjuer i Nairobi, mars 2010). Internasjonale organisasjoner kunne utføre oppgavene sine da den første fasen av borgerkrigen var over og FN-styrker intervenerte i 1993. Uforutsigbarheten var mindre, selv om også de daværende krigsherrene forårsaket lidelser blant sivile. Over tyve års konflikt og

²¹ Undersøkelsen ble utført på oppdrag av en ikke navngitt organisasjon. Flere av Landinfos samtalepartnere i Nairobi i mars 2010 refererte for øvrig til målingen.

fravær av organisert utvikling og gjenoppbygging har imidlertid satt dype spor på alle samfunnsområder. Fattigdommen i Mogadishu er i dag mer omfattende enn tidlig på 1990-tallet, det er derfor vanskeligere å hjelpe andre i nød, og de som ikke har slekt utenfor landet rammes aller hardest. Grunnfjellet i det somaliske samfunnet, klansystemet, er også svekket. Samtidig poengterer samtlige Somalia-kjennere at klansystemet fortsatt er sikkerhetsnett for somaliere i inn- og utland, og på tross av store utfordringer viser befolkningen betydelig evne til å tilpasse seg skiftende og vanskelige omgivelser (intervjuer i Nairobi, mars 2010).

7.3 SIVILE TAP I MOGADISHU

Ifølge en velorientert internasjonal hjelpearbeider dør gjennomsnittlig ti personer hver uke på grunn av kamphandlinger i Mogadishu. Det er imidlertid svært vanskelig å vite hvor mange som er sivile, og andelen sivile vil variere. En av årsakene til det relativt lave antallet drepte, er at kampene ofte finner sted i områder av byen hvor sivile ikke lenger oppholder seg (intervju i Nairobi 16. mars 2010). En gjennomgang av somaliske nyhetsmeldinger fra januar 2010 til juli 2010 støtter opp under det angitte anslaget. Ca. 600 personer ble rapportert drept i kamper, selvmordsangrep, av veibomber og streifskudd i Mogadishu i denne perioden. Av disse er 250 eksplisitt omtalt som sivile. Den Mogadishu-baserte somaliske menneskerettighetsorganisasjonen Elman opplyste i august 2010 at 918 sivile er drept og 2555 såret i hele Sør- og Sentral-Somalia siden januar 2010. Ifølge organisasjonen er dette en økning på 18 % sammenlignet med 2009-tall (Reuters 2010).

Somaliske Røde Halvmåne støtter Keysaney-sykehuset i Mogadishu, og opplyste i juli 2010 at de hadde behandlet 1400 pasienter for konfliktrelaterte skader siden januar 2010. 300 av disse var kvinner og 200 var barn (UNPOS 2010). Halvparten av alle som kommer til sykehuset er krigsskadede. Hovedproblemet er granatrelaterte skader.

8. SITUASJONEN I SØR-SOMALIA UTENOM MOGADISHU

FNs spesialrapportør for menneskerettigheter i Somalia peker, i likhet med andre internasjonale observatører, på at konflikten er både internasjonalisert og profesjonalisert (UNHRC 2010):

[...] international jihad elements in Somalia are being linked to the Al-Huti insurrection in Yemen and the Al-Quds Brigade of Palestine; and jihad is being used as a political tool and the Al-Shabaab operations are being professionalized. Their operations are now planned well in advance and implemented with greater precision and brutality. Such professionalism was not present in 2008.

Utenlandske jihadister, fra blant annet Afghanistan, Pakistan og Tsjetsjenia, har sluttet seg til Shabaab. Antallet varierer fra 300-400 personer til noen tusen (intervjuer i Nairobi i mars 2009 og mars 2010). Ifølge flere observatører styres de enkelte Shabaab-grupperingene av disse utenlandske jihadistene, som etter alt å

dømme verken ønsker dialog med myndighetene eller fred (e-post, internasjonal kilde i Nairobi 3. juni 2009).

Konfliktene og sammenstøtene mellom myndigheter og opprørere i Sør-Somalia er ikke like intense og omfattende i alle områder, men er hovedsakelig lokalisert til enkelte nøkkelområder og byer. Mogadishu har vært stridens kjerne i en årrekke, og andre strategisk viktige byer som Kismayo i Nedre Juba, Beled Weyne i Hiraan og ulike byer i Galgaduud har skiftet kontroll gjentatte ganger de siste årene. Det er også spenninger i Bakool og Gedo. Opprørerne har ikke tilstrekkelig mannskapsstyrke til å opptre som en ordinær okkupasjonshær, men tar kontroll over knutepunkt og danner allianser med de lokale klanene og deres eldreråd.

Klankonflikter om vann og beite er heller ikke uvanlig, men finner vanligvis sin løsning etter forhandlinger mellom partene.

Hovedutfordringen for majoriteten av innbyggerne i Sør-Somalia er etter alt å dømme av humanitær karakter. Men vanskelige humanitære forhold har utspring i underliggende sikkerhetsmessige forhold. Manglende gjenoppbygging og utvikling innebærer at helsetilbudet er svært begrenset, særlig for folk på landsbygda, og man regner med at det finnes én lege per 25 000 innbyggere. Over halvparten av de som arbeider som helsepersonell mangler utdanning. 15 % av barn under fem år i Sør- og Sentral Somalia er underernærte, sammenlignet med 10 % i Somaliland og 14 % i Puntland. Tilsvarende høyt tall finnes også blant fattige i byene og blant internt fordrevne (FSNAU 2010c).

8.1 MUDUG/GALMUDUG

Situasjonen i Galmudug/Mudug-regionen²² er kompleks, med mange latente konflikter mellom Hawiye-klanene Saad og Suleiman (intervjuer i Nairobi, juni 2008, mars 2009 og mars 2010). Den nordlige delen av fylket som grenser mot Puntland er klanstyrt, og Haber Gedir-klanene Ayr og Saad i dette området støtter president Sheikh Sharif. I den sørlige delen av fylket, hvor Hawiye-klanen Suleiman er dominerende, er det også mindre områder hvor al-Shabaab og Hizb ul-Islam opererer. Tall fra UNHCR (2010a) viser at anslagsvis 90 000 internt fordrevne oppholder seg i regionen.

8.2 GALGADUUD

Den moderate sunnimuslimske bevegelsen Ahl al-Sunna wal-Jama'a kontrollerer deler av fylket etter harde kamper med al-Shabaab i januar 2009. Medlemmene tilhører de lokale Hawiye-klanene Haber Gedir Ayr og Duduble. Hawiye-klanene Murusade og Abgal skal også støtte bevegelsen. Ahl al-Sunna wal-Jama'a støtter overgangsmyndighetene. Hizb ul-Islam og Shabaab kontrollerer den sørlige delen av fylket.

I april 2010 var antallet internt fordrevne i regionen anslått til 120 000 (UNHCR 2010a). Galgaduud og Mudug er de to regionene i Somalia som har vært hardest rammet av matvareusikkerhet på grunn av tørken som herjet fylkene inntil nylig. Ernærings-situasjonen betegnes som fortsatt kritisk etter undersøkelser foretatt blant ulike grupper internt fordrevne og enkelte rurale husholdninger.

²² Se Wikipedia 2010 for en beskrivelse av historikk og geografi.

8.3 HIRAAN

Den strategisk viktige Hiraan-regionen kontrolleres av president Sheikh Sharif Sheikh Ahmeds støttespillere i Hawadle-klanen, mens Galjeel og øvrige lokale klaner støtter al-Shabaab. Fylkeshovedstaden Beled Weyne ble inntatt av Hizb ul-Islam i januar 2010. Regionen huser ca. 42 000 internt fordrevne fra Mogadishu (UNHCR 2010a).

8.4 BAY OG BAKOOL

Situasjonen i Bay og Bakool betegnes som spent. Fylkeshovedstaden Baidoa ble inntatt av al-Shabaab 26. januar 2009.

I april 2010 var antallet internt fordrevne anslått å være ca. 37 000 (UNHCR 2010a).

8.5 NEDRE SHABEELLE, INKLUDERT AFGOYE-KORRIDOREN

Maktforholdene i Nedre Shabeelle har endret seg de siste par årene. Hawiye-klanen Haber Gedir har fortsatt en viss innflytelse fordi den eier store jordbrukseiendommer, men al-Shabaab har den militære kontrollen i regionen, deriblant over havnebyen Merka. Wanle Weyne-distriktet og Afgoye kontrolleres av Hizb ul-Islam. Den folkelige støtten til al-Shabaab er heller ikke her stor, men det hevdes at mange minoritetsgruppemedlemmer har sluttet seg til bevegelsen. Marginaliseringen og uretten ulike Haber Gedir-krigsherrer og krigsprofitører utsatte mange av dem for, har gitt grobunn for Shabaab-sympatier. Nå har de fått en stemme og mulighet til makt (intervjuer i Nairobi, mars 2009 og mars 2010). Den posisjonen kan imidlertid vise seg å bli fatal, dersom rollene på nytt byttes om.

Enkelte somaliske ressurspersoner Landinfo møtte i Nairobi i mars 2009 og mars 2010, hevdet også at lokale innbyggere som mistet gårdene sine under borgerkrigen, har fått tilbake sine eiendommer.²³ Én samtalepartner i mars 2010 hevdet at eiendommer både i Nedre Shabeelle og Juba som ble konfiskert i kjølvannet av borgerkrigen, tilbakeføres til sine rettmessige eiere i stor skala. Ingen kunne bekrefte disse påstandene, men flere pekte på at det store flertallet neppe vil våge å ta opp dette spørsmålet av frykt for represalier, og som en kilde uttrykte det: "Hvem vil våge å kreve sin eiendom tilbake i dag, når ingen vet hvem som regjerer i morgen?"

Sikkerhetssituasjonen er generelt relativt stabil, men internasjonale representanter for hjelpeorganisasjonene har ikke tilgang til den såkalte Afgoye-korridoren, hvor anslagsvis 360 000 internt fordrevne fra Mogadishu oppholder seg i 122 bosetninger (UNHCR 2010a). Ca. 78 000 internt fordrevne befinner seg i andre deler av fylket. Afgoye-korridoren og omkringliggende områder kontrolleres delvis av Hizb ul-Islam.

Det drives relativt mye hjelpearbeid i leirene. (Bosetninger er kanskje en riktigere betegnelse, for områdene skiller seg lite ut fra andre permanente bosetninger eller landsbyer.) Det er etablert leirkomiteer som består av personer som velges ut av de internt fordrevne. Samarbeidet mellom de frivillige organisasjonene som arbeider der og komiteene fungerer bra. Leirkomiteene forhindrer også de såkalte *gatekeepers*.

²³ I 2009 fikk Landinfo opplyst at Shabaab-ledelsen i fylket hadde nedsatt en kommisjon som skal vurdere eiendomsspørsmål (møter i Nairobi, mars 2009).

Disse driver utpressing, og krever betaling både av dem som bor i leirene og fra hjelpeorganisasjonene for at de skal kunne opprettholde sin virksomhet i leirene. I august 2010 rapporterte FN at flere tusen internt fordrevne fra et tosifret antall bosetninger i korridoren var blitt tvunget til å flytte fordi grunneierne hadde skaffet seg bedre betalende leietakere (IASC Somalia 2010). Mange skal ha reist til Bay, Bakool, Nedre Shabeelle og Wadajir-distriktet i Mogadishu.

8.6 GEDO- OG JUBA-REGIONENE

Sikkerhetssituasjonen i Gedo har vært spent siden høsten 2008. En rekke aktører bidrar til denne situasjonen. Disse omfatter TFG-allierte styrker og etiopiske soldater langs grensen i Dolo-området, og Hizb ul-Islam og Shabaab som har rekruttert blant Marehanklanen, hvis støtte svinger mellom Shabaab og TFG/Ahl al-Sunna wal-Jama'a.

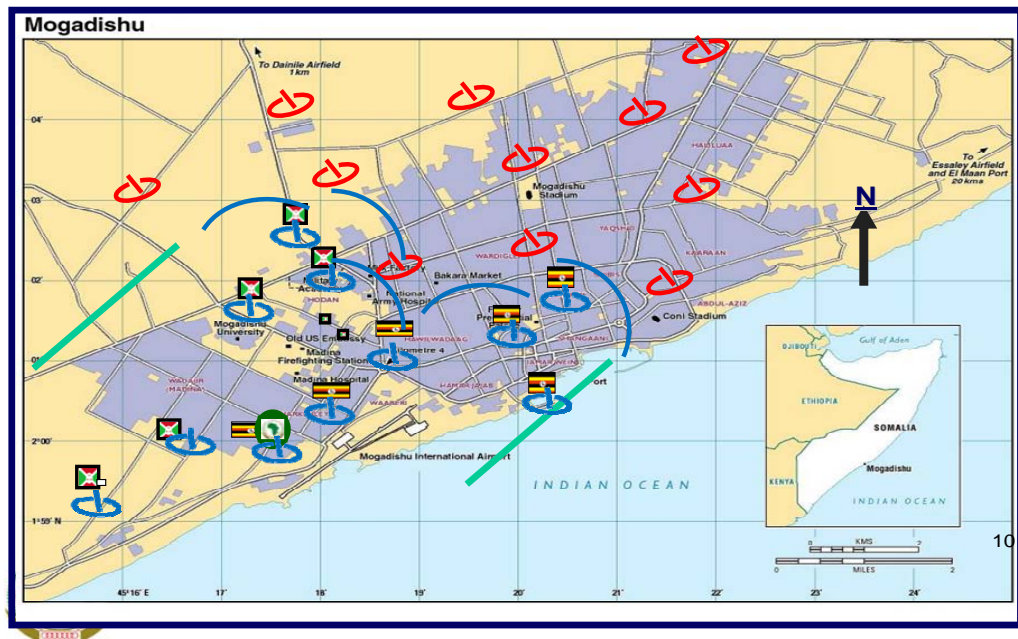
Ifølge en velorientert somalisk ressursperson (intervju i Nairobi, 26. mars 2009) kontrolleres distriktene Bulo Hawo, El Waq, Lugh og Bardera militært av al-Shabaab og Hizb ul-Islam.

Situasjonen i Juba-fylkene og havnebyen Kismayo har vært ustabil i flere år. Etter langvarig konflikt mellom Marehan- og Majerteen-klanene, overtok al-Shabaab kontrollen i Kismayo i august 2008.

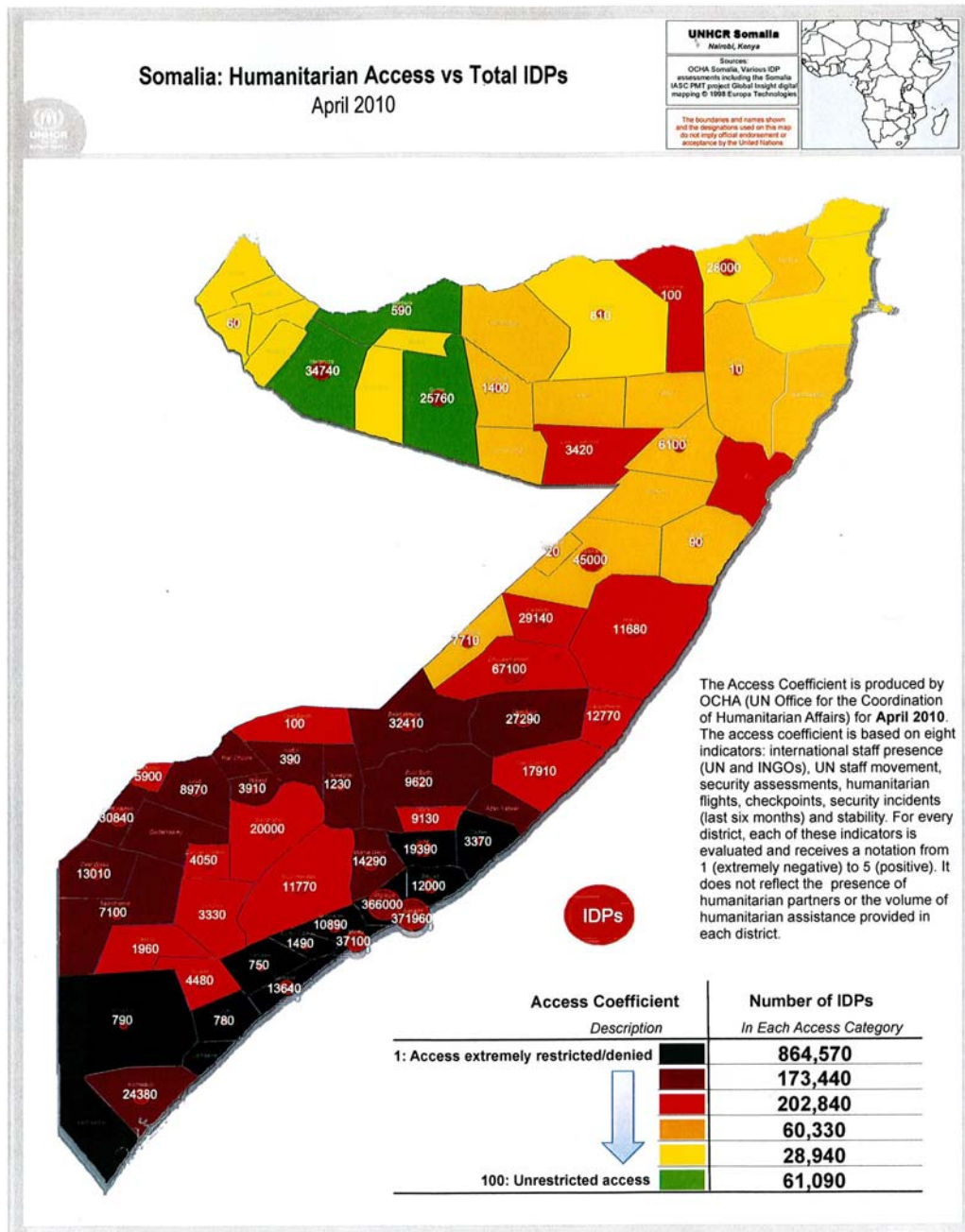
I april 2010 var det ifølge UNHCR (2010a) ca. 56 000 internt fordrevne i Gedo-regionen, 5000 i Midtre Juba og 25 000 i Nedre Juba.

23 100 personer ble registrert som flyktninger i Dadaab-leirene i Nordøst-Kenya fra januar til juni 2010. Totalantallet somaliske flyktninger i Kenya er per april 2010 ca. 319 000, en økning siden mars 2009 da 261 000 var registrert (UNHCR 2010b).

9. KART

Oversikt over AMISOM-posteringer/forlegninger og opprørsposisjoner per mars 2010. Kartet er hentet fra en ikke-publisert kilde.

Kartet er hentet fra UNHCR 2010a.

10. REFERANSER

Skriftlige kilder

- Abdi, Sahra (2010, 25. mars). Somalia insurgents take over radio stations. *Reuters*. Tilgjengelig fra <http://ca.reuters.com/article/topNews/idCATRE62O33220100325> [lastet ned 18. august 2010]
- Childress, Sarah (2010, 27. mai). Africa Dispatch: Somalia's money men. *Wall Street Journal*. Tilgjengelig fra http://www.garoweonline.com/artman2/publish/Business/Africa_Dispatch_Somalia_s_Money_Men.shtml [lastet ned 18. august 2010]
- CNN (2010, 10. august) Somali militant group bans 3 international aid groups. *CNN*. Tilgjengelig fra <http://www.cnn.com/2010/WORLD/africa/08/10/somalia.aid.groups/index.html> [lastet ned 18. august 2010]
- FSNAU, dvs. Food Security and Nutrition Analysis Unit (2010a, juni). *Nutrition update, May/June 2010*. Nairobi: FSNAU. Tilgjengelig fra [http://www.reliefweb.int/rw/RWFiles2010.nsf/FilesByRWDocUnidFilename/VVOS-87ELK3-full_report.pdf/\\$File/full_report.pdf](http://www.reliefweb.int/rw/RWFiles2010.nsf/FilesByRWDocUnidFilename/VVOS-87ELK3-full_report.pdf/$File/full_report.pdf) [lastet ned 18. august 2010]
- FSNAU (2010b, juni). *Monthly market analysis, June, 2010*. Nairobi: FSNAU. Tilgjengelig fra [http://www.reliefweb.int/rw/RWFiles2010.nsf/FilesByRWDocUnidFilename/VVOS-87JKL6-full_report.pdf/\\$File/full_report.pdf](http://www.reliefweb.int/rw/RWFiles2010.nsf/FilesByRWDocUnidFilename/VVOS-87JKL6-full_report.pdf/$File/full_report.pdf) [lastet ned 18. august 2010]
- FSNAU (2010c). *National micronutrient and anthropometric nutrition survey Somalia 2009*. Nairobi: FSNAU. Tilgjengelig fra <http://www.fsnau.org/downloads/Somalia-National-Micronutrient-Study.pdf> [lastet ned 18. august 2010]
- FSNAU (2010d, juni). *Market data update. Monthly market analysis, June, 2010*. Nairobi: FSNAU. Tilgjengelig fra <http://www.fsnau.org/downloads/Market-Data-Update-June-2010.pdf> [lastet ned 18. august 2010]
- Garowe Online (2010a, 11. mars). Somalia: 2nd day of fighting in Mogadishu leaves 60 dead. *Garowe Online*. Tilgjengelig fra http://www.garoweonline.com/artman2/publish/Somalia_27/Somalia_2nd_day_of_fierce_fighting_in_Mogadishu_leaves.shtml [lastet ned 18. august 2010]
- Garowe Online (2010b, 21. april). Headless Bodies Found in Rebel-Held Mogadishu. *Garowe Online*. Tilgjengelig fra <http://allafrica.com/stories/201004210893.html> [lastet ned 18. august 2010]
- Garowe Online (2010c, 28. juli). Somalia: 21 people killed in fresh Mogadishu fighting. *Garowe Online*. Tilgjengelig fra

- http://www.garoweonline.com/artman2/publish/Somalia_27/Somalia_21_people_killed_in_fresh_Mogadishu_fighting.shtml [lastet ned 18. august 2010]
- Horseed Media (2010, 9. juni). Somalia: Three Somali ministers resign. *Horseed Media*. Tilgjengelig fra <http://horseedmedia.net/2010/06/09/somalia-three-somali-ministers-resign/> [lastet ned 18. august 2010]
 - IASC Somalia, dvs. Inter-Agency Standing Committee Somalia. (2010, 13. august). *Protection cluster update. Weekly report*. Geneve: IASC Somalia. Tilgjengelig fra <http://ochaonline.un.org/somalia/Clusters/IDPsandProtection/tabid/2832/language/fr-FR/Default.aspx> [lastet ned 18. august 2010]
 - International Crisis Group (2010, 18. mai). *Somalia's divided islamists*. Nairobi/Brussels: Crisis Group. Tilgjengelig fra [http://www.crisisgroup.org/~media/Files/africa/horn-of-africa/somalia/B74%20Somalias%20Divided%20Islamists.aspx](http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/africa/horn-of-africa/somalia/B74%20Somalias%20Divided%20Islamists.aspx) [lastet ned 18. august 2010]
 - IRIN News (2010, 12. august). Somalia: Fasting month brings more fear, costlier food. *IRIN News*. Tilgjengelig fra <http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=90147> [lastet ned 18. august 2010]
 - Langer, Gary (2010, 22. april). Living in Mogadishu. *ABC News*. Tilgjengelig fra <http://blogs.abcnews.com/thenumbers/2010/04/living-in-mogadishu.html> [lastet ned 18. august 2010]
 - MSF, dvs. Médecins Sans Frontières (2010, 4. august). *Somalia's civilians continue to bear brunt of Mogadishu warfare*. Geneve: MSF. Tilgjengelig fra http://www.msf.org/msfinternational/invoke.cfm?objectid=3CC5B069-15C5-F00A-25E9A93959883425&component=toolkit.article&method=full_html [lastet ned 18. august 2010]
 - NUSOJ, dvs. National Union of Somali Journalists (2010). *War on journalism in Somalia: Death, displacement. Annual report 2009*. Mogadishu: NUSOJ. Tilgjengelig fra <http://www.nusoj.org/2009%20ANNUAL%20REPORT-NUSOJ%2031.12.09.pdf> [lastet ned 18. august 2010]
 - OCHA Somalia (2010a, juli). *Humanitarian Access, Update 01 to 30 June 2010*. Nairobi: OCHA Somalia. Tilgjengelig fra <http://ochaonline.un.org/Default.aspx?alias=ochaonline.un.org/somalia> [lastet ned 18. august 2010]
 - OCHA Somalia (2010b). *Monthly Access Report, January - June 2010*. Nairobi: OCHA Somalia. Tilgjengelig fra <http://ochaonline.un.org/somalia/SituationReports/tabid/2715/language/en-US/Default.aspx> [lastet ned 18. august 2010]
 - OHCHR, dvs. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (2008). *Preliminary human rights assessment on Somalia. 19 July to 2 August 2008*. Geneve: OHCHR. Tilgjengelig fra

http://www.ohchr.org/Documents/Countries/somalia_assessment_mission_report.pdf [lastet ned 18. august 2010]

- Reuters (2010, 29. juli). Death toll in Somali fighting rises this year: group. *Reuters*. Tilgjengelig fra http://www.elmanpeace.org/news-2009-Aug-5/22/death_toll_in_somali_fighting_rises_this_year_group.aspx [lastet ned 18. august 2010]
- Simon, Ben (2010, 29.mai). Lost in translation: security training for Somalia. *AFP*. Tilgjengelig fra http://www.garoweonline.com/artman2/publish/Africa_22/Lost_in_translation_security_training_for_Somalia.shtml [lastet ned 18. august 2010]
- UNHCR (2010a, april). *Somalia: Humanitarian Access vs Total IDPs*. Nairobi: UNHCR. Tilgjengelig fra [http://www.reliefweb.int/rw/fullmaps_af.nsf/luFullMap/3F9BB8EAF786B2B8525772F0052E4B2/\\$File/map.pdf?OpenElement](http://www.reliefweb.int/rw/fullmaps_af.nsf/luFullMap/3F9BB8EAF786B2B8525772F0052E4B2/$File/map.pdf?OpenElement) [lastet ned 18. august 2010]
- UNHCR (2010b, juni). *Fact sheet June 2010*. Nairobi: UNHCR. Tilgjengelig fra [http://www.reliefweb.int/rw/RWFiles2010.nsf/FilesByRWDocUnidFilename/MCOI-86HHEE-full_report.pdf/\\$File/full_report.pdf](http://www.reliefweb.int/rw/RWFiles2010.nsf/FilesByRWDocUnidFilename/MCOI-86HHEE-full_report.pdf/$File/full_report.pdf) [lastet ned 18. august 2010]
- UNHRC, dvs. United Nations Human Rights Council (2009, 17. september). *Report of the independent expert on the situation of human rights in Somalia, Shamsul Bari*. New York: UNHRC. Tilgjengelig fra [http://www.reliefweb.int/rw/RWFiles2009.nsf/FilesByRWDocUnidFilename/SNAA-7WB896-full_report.pdf/\\$File/full_report.pdf](http://www.reliefweb.int/rw/RWFiles2009.nsf/FilesByRWDocUnidFilename/SNAA-7WB896-full_report.pdf/$File/full_report.pdf) [lastet ned 18. august 2010]
- UNHRC (2010, 23. mars). *Report of the independent expert on the situation of human rights in Somalia, Shamsul Bari*. New York: UNHRC. Tilgjengelig fra <http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900SID/SNAA-83F7NS?OpenDocument> [lastet ned 18. august 2010]
- UNPOS, dvs. United Nations Political Office for Somalia (2010, 26. juli). *Weekly brief 16-26 July*. Nairobi: UNPOS. Notatet er bare internt tilgjengelig.
- UN Security Council (2010, 11. mai). *Report of the Secretary-General on Somalia*. New York: Security Council. Tilgjengelig fra <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Somalia%20S%202010%20234.pdf> [lastet ned 18. august 2010]
- VOA, dvs. Voice of America (2010, 9. april). Insurgent group bans VOA, BBC broadcasts in Somalia. *VOA*. Tilgjengelig fra <http://www1.voanews.com/english/news/africa/Somali-Militant-Group-Bans-Foreign-Broadcasters-90364524.html> [lastet ned 18. august 2010]
- Warsameh, Abdurrahman (2010, 17. juni). Mogadishu entrepreneurs braving business in war-weary Somalia. *Xinhua*. Tilgjengelig fra

<http://www.istockanalyst.com/article/viewiStockNews/articleid/4225530> [lastet ned 18. august 2010]

- Wikipedia. *Galmudug* (sist endret 13. august 2010). Tilgjengelig fra <http://en.wikipedia.org/wiki/Galmudug> [lastet ned 18. august 2010]

Muntlige kilder

- Internasjonale organisasjoner. Møter i Nairobi juni 2008, mars 2009 og mars 2010.
- Møter med somaliske flyktninger i Dadaab-leirene, Kenya 22.-24. mars 2010.
- Internasjonal kilde i Nairobi. E-post 3. juni 2009.
- Somaliske ressurspersoner. Møter i Nairobi juni 2008, mars 2009 og mars 2010.